

A családfő főpásztor

Született 1931-ben Aranyosrákoson. Iskoláit Tor-dán, Kolozsvárott és Nagybányán végezte. Újságíróként a Bukaresti Társadalomtudományi Intézetbe került, munkatársa volt a Bukaresti majd a Kolozsvári Rádióknak. Írásait hazai lapok közölték. Novellás és tudománynépszerűsítő kötetei után 1995-ben jelent meg *Pikula* című regénye, tetralogijának első kötete. 1996. május 22-én hunyt el.

Serdülő korom egyik nagy eseménye volt, amikor Márton Áron püspök Kolozsvár főterén elmondta történelmi jelentőségű beszédét.

„Hegy lábánál nőtt domb” — így szokta nevezni magát Márton Áron püspök, s születésének századik évfordulóját, 1996-ot Márton Áron évvé nyilvánították Erdélyben. Jakubinyi György gyulafehérvári érsek megtoldta az egykori püspök önnön jellemzését: „Most már szemünkben ő lett a hegy, sőt a szikla — ahogy azt Jakab Antal, Áron püspök utódja mondotta. Márton Áron valóban hegy volt, s találó rá mindaz, amit Cser László a *Jelenvalók és örökkévalók* című művében a hegyről mond. A hegy mindig mozdulatlanul, szilárdan áll a földön; a hegy mindig magas, égbe meríti arcát. A hegy törhetetlen és iszonyúan erős. Ha vihar támad rá, nevet, a szélvész szemébe port dob. A hegy jóságos, de közben könnyed is, színes is, mint egy lebegő álom. A hegy sziklaszilárd: széttöri azt, aki őt akarja megtörni. A hegy olyan, mint a szeretet; szigorú szikla, mintha talaj nem is volna rajta, mégis áldozó, termőfölddel súlyosbítja magát.

Jakubinyi akkor is a hegy-hasonlathoz tér vissza, amikor a püspököt ravatalán látja a gyulafehérvári székesegyházban. „Napközben mindig magasan, magánosan és mozdulatlanul állja őrhelyét a hegy a föld fölött, az alkonyattal pedig színruhát ölt”, és az élet színes, sokarcú dolgairól mesél. Alkonyatra megkomolyodik és ünnepélyes lesz, mint egy oltár. Erdély vértanú püspöke így ajánlotta fel krisztusi papi életét 1980. szeptember 29-ének reggelén az Örökkévalónak”.

A nyáját féltő pásztor minden cselekedetében megmutatkozott az ország, a társadalom, a saját szűkebb és tágabb környezete iránti nagyfokú felelősség. A pártállam a megosztás politikáját folytatta a háború utáni években. Gettóba akarta zárni az egyházakat. Márton Áron éppen azt a szűk folyosót használta ki, amit a szocialista jog magánszemélyként a magánéletben a cselekvési szabadságra hagyott. Meg volt győződve, hogy a hatalomtól, a vagyontól megfosztott, vagy az arról önként lemondó vallásosság a legtisztább. A püspök jól látta: az új hatalomtól nehéz lesz olyan engedélyeket kicsikarni, amelyek az erdélyi magyarság számára előnyösek, megtartó erejűek lesznek. Márton Áronnak rendeltetett a küldetés, hogy nyáját-népét összetartsa és vezesse e nehéz időkben, példát adva a jövőnek.

A gyermekkor

„Felsőcsíki harisnyás székely gyerek volt” — írja róla Domokos Pál Péter. Ha szülei *feljöttek* hozzá, s hozták, amit a gyerek szeret, nagy lakomát csapott a társaival. Az 1630-ban alapított csiksomlyói gimnázium utódjának volt ő is a tanulója.

Már a táj, ahol született és tanult, mitikus. Mesék, legendák, balladák övezte vidék. Csíkszentdomokos a szülőhely, Csíksomlyó, a tanulóévek színhelye. A táj komor díszlet két tragédiához. A harangozóéhoz, aki ellopta a harangütőt, és esküdözött: sülyyedjek el, ha tudom, hol van. Elsüllyedt. Helyén lett a Feneketlen-tó. Úgy hírlett, hogy szeles éjszakán tisztán hallani a bűnhődő harangozó keserves panaszát.

Csíksomlyó az a hely, ahol a katolikus hit védelmében harcolók legyőzték János Zsigmondot. Ahol 1556 óta minden pünkösdkor búcsút tartanak. Ahol a búcsútemplomban sír, beszél, gyógyít, csodát tesz a Szűzanya aranyozott bizánci szobra. Régebben húszharmincezer ember is összegyűlt a csíksomlyói búcsúra, Márton Áron búcsúján 1949-ben százezren vettek részt. Domokos Pál Péter írja: „1949-ben Márton Áron bérmaútját Gyimesközéplokon fejezte be. Onnan indult vissza a csíksomlyói búcsúba. De az állam el akarta fogatni. Amikor ezt meghallották a gyimesi csángók, előhoztak egy fehér lovat, s a püspököt arra felültették. A legények megfogták egymás kezét, és a ló körül koszorút alkottak. Tíz emberkoszorú állta körül a püspököt, így aztán nem lehetett a közelébe menni. Senki nem gondolhatott arra, hogy a püspöknek valamit is ártson.” Impozáns, filmre való látvány. A tragédia mégis bekövetkezett: Márton Áront később lefoglák, börtönbe vették.

Iskolai évek

Azt mondják, a fehérharisnyás csíki fiú feltűnt Majláth püspöknek egy iskolalátogatás alkalmával, így a gimnázium utolsó évét már kék reverendában végezte el Gyulafehérváron. Érettségi után azonban a frontra került, s az első világháború végén hadnagyként tette le a fegyvert. Egy ideig még a csíki hegyekben látták kaszával a vállán, mint a többi, hasonló korú legényt, de a hívó szó egyre erősebb és világosabb lett benne, s 1920-ban jelentkezett a gyulafehérvári papneveldebe.

Pappászentelés

1924. július 6-án szentelték pappá; volt káplán, helyi lelkész, plébános, egyetemi szónok, népszövetségi elnök, népnevelő folyóirat alapító szerkesztője. Már Majláth püspök kíséretében eljutott Rómába, de azután csak 1970 után járt még többször is az Örök városban. 1971. október 15-én például VI. Pál pápa fogadta, s Rómában tanuló növendékei meghatódva figyelték, amint a szent-anya a püspök elé siet, majd arra figyelmezteti őket, hogy mindenben kövessék püspöküket, „mert szent”. A csíki ember szerénységét és szokásait őrző Áron püspök belepirult a pápai dicséretbe; „Isten kegyelméből vagyok az, ami vagyok” — írta. A szinódusra összegyűlt püspökök csodálkozva hallgatták, hogy a keleti végekről érkezett kollégájuk mily ékesszólóan beszél latinul. De megtanult románul és németül is. Hazája mindhárom nyelven árnyaltan fejezte ki magát.

Az ő számára sohasem süllyedt el az a világ, amelyet a másik csíki katolikus székel, Domokos Pál Péter a *Rendületlenül* című

viSSzaemlékezéseiben megidézett. A Kolozsvárról elszármazott Poszler György esztéta *Vázlat egy elmaradt monográfiához* című tanulmányában megrajzolta Márton Áron portréját három részben.

Az első képen a leendő püspök még gyerek és kisdiaák, kalapban, harisnyában, csizmában, ostorral a kezében áll anyja mellett. Aztán a somlyói kisdiaákok között, feszesen ülve a kattató masina előtt. Az újabb képen már simuló zubbonyban feszít csillaggal a gallérlján, csákovával a fején, hadnagyként, húszévesen. Gyerek, diák és katonafiú: ez életének első periódusa. „De valami megemeli a meleg, rokonszenves közhelyet — írja Poszler György. A szélescsontos paraszti arcon gondolati-hitbéli nyíltság. A hosszú, zárt, keskeny szájon akaraterő. A kifelé-befelé néző tekintetben energikus komolyság. Még nem találkozott a küldetéssel, még nem jött el a hivatás pillanata. De már készül rá, hogy ha elérkezik, kihordja.”

Az ifjúkor

Életének második periódusa már a megérkezés ideje. Körülbelül harmincéves lehet ekkor. Egy francia népi bölcsesség szerint: harmincon túl mindenki felelős a vonásaiért. Ilyenkor a gondolat, a hit, a tapasztalat már rányomja bélyegét a fiziognómiára. Nála ez pontosan észrevehető: megnyúlik az arc és szellemi aurát kap. A száj lágyabb lesz, de nem az erőből veszít, hanem nyájas derűt, szelíd komolyságot kap. Az erős szemöldök alatt a szem kissé mélyebbre kerül, a tekintet áthatóbbá lesz. Egy ember, aki lábával szilárdan áll a földön, de tudja, hogy a föld az ég küszöbe. A portré kommentárja: „Eljött a hivatás pillanata, Márton Áron találkozik a küldetéssel. Tudja, mi vár rá — tettekben és szenvedésben. Homloka, értelme, hite, válla elég erős. Alakján a szálfák karcsúsága.”

A beteljesedett küldetés

Negyvenkét évesen szentelték püspökké Kolozsvárott, s nyolcvannégy évesen temették Gyulafehérváron. Élete beteljesedett a tudatos készülés, a hivatással való találkozás és a keserű csalódás állomásain. Alig lehet szabadulni Márton Áron és Anglia szentje, Becket Tamás sorsának és pályájának párhuzamától. Mindkettőt megérinti és megvilágosítja a küldetés, mindketten viselik küzdelmes életüket, s mindkettőnek felemelő, már-már katartikus erejű a bukása. A portrénak ez az utolsó vázlata, az üldöztetésben bölccsé nemesedve mutatja Márton Áront. Pátriárka fiziognómiájával, őszén, meghajlottan, megtörtén. De csak testben, lélekben nem. Ahogyan elkapja a tűnő pillanatot az érzékeny lencse. Eljött a halál, a fizikai megsemmisülés, de maradt a megvalósult példa. Márton Áron ránk hagyott néhány példaértékű örökséget. Először talán ezt: „Aki felebarátja ellen vét, veszélyezteti a kereszténység kétezzer éves munkájának egyik nagy eredményét, az emberek testvériségének gondolatát. Nem keresztény, hanem pogány szellemben jár el s — akarva, nem akarva — csatlakozik azokhoz a törekvésekhez, amelyek fajokra, elkülönült társadalmi osztályokra és önző szövetkezésekre bontották, egymással szembeállít-

tották és kibékíthetetlen ellenségeskedésbe hajszolták a népeket. Aki a felebaráti viszonyt az emberek egyik csoportjától bármilyen meg gondolások alapján elvitatja, az magára vonja az ítéletet, hogy adott esetben őt úgy tekin tsék, mint *pogányt és vámost*, ami az evangélium nyelvén törvénykivüliséget jelent”.

Időszerű teendőinket tekintve talán a leginkább megszívlelendő útmutatása ez volt: „Örök végzésnek látszik, hogy az isteni gondolatok földi megvalósítása nemzeti kötelesség legyen, az egyetemes kultúra dombja nemzetek által, külön színeikkel gazdagítva épüljön... Nekünk a falusi bírótól az országgyűlési képviselőig, a bábaasszonytól az orvosprofesszorig, a foltozó vargától a nagy gyárosig, a falusi tanítótól a püspökig minden poszton a legkiválóbb és felelősségüknek tudatában levő emberekre van szükségünk.”

Vallási, nemzeti program

Venczel József, a püspök barátja és küzdőtársa úgy fogalmazott annak idején, hogy az erdélyi magyarságnak nemcsak az a feladata, hogy megtartsa a régi magyar értékeket, hanem az is, hogy új magyar értékeket hozzon létre, ehhez pedig „vallási-nemzeti pasztorációra van szükség”. Ki más állhatott volna az ilyen pasztoráció élén, mint éppen a frissen szentelt fiatal püspök, Márton Áron? Ez '45-ben még lehetséges volt, '49 után azonban már nemcsak életveszélyessé, hanem szinte lehetetlenné vált. Az egyre szűkülő frontvonalon nem is maradt más az „erdélyi püspök” számára, mint a heroikus védekezés. Hiába volt meg pontos cselekvési programja, elsodorta a történelem. Ez a program, amely megfogalmazódott a szentbeszédekben, a körlevelekben, a tanulmányokban, a következő volt: erkölcsi-szellemi megújulás hitbéli alapon; az emberi méltóság védelmezése (az új viszonyok közepette is), a hagyományőrzés, kultúrateremtés nemzeti-kisebbségi programja; a demokrácia etikája (a „néphatalom” körülményei közepette is); Krisztus történelmi példázatának ápolása és követése. Ezek a programtételek olyan egyértelműek és erősek voltak akkoriban, mint az *Ószövetség* kőtáblái hajdanán, hiszen nemcsak fontos és időszerű feladatokat rögzítettek, hanem egyenesen a magyar kisebbség létfeltételeit alkották.

A katolikus népi hagyomány

Márton Áron valójában mindig a katolikus népi hagyományra épített. Arra, amit számára Csík jelentett. Ezt terjeszti ki aztán az egész erdélyi magyar kisebbségre. Egész magatartásában van valami archaikus-patriarchális. Amikor a háború után először hirdett búcsút '49-ben, így írta alá: „Áron püspök”. Ritka formula Gyulafehérváron. Dehát ő családfő-főpásztor. Kilépett a főpap főúri magatartásából, amire az elszegényített egyházban nem is igen lett volna alapja. Erényt csinált a szükségből: a szegénységből morális magatartást, a vallásos erkölcsből népmozgalmat. Legalábbis azt szeretett volna csinálni. Méghozzá a lelegelelenebb nemzetiségi-népközösségi gondok közepette. Mélyen a népbe ágyazottan, de szigorú elit szemlélettel Majláth püspök mellett ta-

nulta a hivatást, aki igazi apostoli szellem volt. Apját meggyilkolták, ő pedig azért lett pap, hogy igazán megbocsáthasson. De Majláth mindvégig arisztokrata maradt. Csak népszolgálatot vállalt. Márton Áron épp fordítva: a nép fia küzdi fel magát a főpapságig, s népszolgálatot teljesít. A háború nagy tanulsága volt, hogy a kultúra nélküli értelem rombol. De a kultúrával rendelkező értelem is, ha rossz eszméket követ. Illúzióknak bizonyult, hogy bűn nélkül és rossz hajlam nélkül született az ember. Csak a tévtanok tagadják az eredendő bűn tételét. A püspök visszaköveteli a kereszténység nagy drámáját, az egyéni visszanyerés, az egyéni győzelem lehetőségét. Hogy az egyed visszanyerje azt, amit a kollektív üdvözülés ürügyén a köz veszített. Vagyis az üdvözülés régi lehetőségét, az utat vissza Istenhez, mégpedig szabad választás alapján.

A közösség méltósága

A püspök hitének sarkköve az volt, hogy aki az ember ellen vét, az az Isten képmását gyalázza meg. Az egyedi istenképmás méltóságán kívül létezik a közösség méltósága is, mint az egyedi istenképmások szövetségének méltósága. Ez a kiindulópont Márton Áron kisebbségi-nemzeti programjában. A templom és az iskola költők által megénekelt eredendő egysége. Az anyanyelvi iskola fenntartása és kiszélesítése. A népnevelés — ahogy újabban nevezik. És ennek kulcsfigurája az értelmiségi: a pap, a tanár, a tanító, az orvos, az író, az ügyvéd. A tudatos elit-értelmiségi. Az eredendő összetartozás számára pedig döntő tényező a nyelv. Amiből a saját kultúra mint összetartó erő kinő. Ez volt Márton Áron nemzeti-kisebbségi programjának alaptétele, vallási-nemzeti pasztorációjának vezérfonala. Ezeket az értékeket őrzik az 1949-ben történt letartóztatása előtti megnyilatkozásai.

Amikor a szovjet csapatok kivonultak Erdélyből, nyomukban hamarosan megjelentek a román hatóságok, s hozzáálltak a retorzióhoz: az ártatlan magyar lakosságon akarták megtorolni a négyéves „magyar uralmat”. Megkezdődött a magyarok deportálása, munkatáborokba szállítása, a Mániu-gárdák pedig bosszúhadjáratot indítottak. Kegyetlenkedések és tömeggyilkosságok jelezték útjukat. A dolog odáig fajult, hogy maguk a szovjetek elégették meg az atrocitásokat, és kikapcsolták a román közigazgatást Észak-Erdélyből, ahol öt hónapig (1944 novembere és 1945 márciusa között) helyi autonómiára alapozott önálló területi és közigazgatási egység működött.

Észak-Erdély visszatartásával Sztálin igyekezett nyomást gyakorolni a románságra, hogy juttassák hatalomra mielőbb a kisebbségben levő kommunista hatalmat, ami 1945 márciusában meg is történt a Groza-kormány uralomra jutásával. Akkor a miniszterelnök Groza maga kérte Sztálint, hogy engedélyezze újra a román közigazgatást. Ez március 13-án be is következett. A magyarság most már egész Erdélyben újra kisebbségbe került.

A Groza-kormány és a kisebbségek

A Groza-kormány tevékenysége valóban reménykeltően indult. Magyar elemi és középiskolai osztályok ezrei nyíltak meg már a kormányzás első esztendejében. Létrejött Kolozsvárott a Bolyai Egyetem, majd Marosvásárhelyen az Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, s több főiskola magyar tagozatokkal nyitotta meg kapuit. Magyar iskolákat kaptak a moldvai csángók, s magyar tanítók és papok taníthatták az anyanyelvet és tarthattak vallásórákat. Sajnos az ígéretes kezdetnek hamar vége szakadt. Az engedmények csak az 1947-es párizsi békeszerződés aláírásáig tartottak. Igaza volt az akkoriban távozó Tamási Áronnak, amikor kijelentette: „Nekem itt senki nem garantál semmit”. Groza engedékeny nemzetiségi politikája egyetlen célt szolgált, azt, hogy Erdélyt csonkítatlanul tarthassa meg Románia. S noha az 1945 februárjában kiadott Nemzetiségi Statútum ugyanúgy, mint a két évvel későbbi párizsi békeszerződés teljes vallásszabadságot biztosított az ország lakóinak, a gyakorlatban az egyházak, főleg a görög és római katolikus egyház nagyfokú korlátozást és üldözést szenvedett. Az első lépés az volt, hogy kisajátították az egyházak egészségügyi és jótékonyági célokat szolgáló kórházait és intézményeit. Természetesen nem ez volt a kisebbségi sorba került egyház első vesztesége. Már az 1924-es iskolai és oktatási törvény bezáratta a magyar óvodákat, az állami elemi iskolákban pedig a román nyelvet tette kötelező oktatási nyelvvé. Akik továbbra is magyarul akartak tanulni, azok felekezeti iskolákba mentek. Így az egyházak szerepe nagymértékben megnőtt az erdélyi magyarság életében. De egy év múlva a hatalom az egyházi iskolákat is magániskolákká fokozta le, önkormányzatukat megszüntette, korlátozta a felvehető diákok számát és négy tantárgy román nyelvű oktatását kötelezővé tette. A hatóságok lábbal tiporták a lelkiismereti és vallásszabadságot, napirenden voltak az erőszakos hittérítések, a magyar papok zaklatása, megkínzása, börtönbe vetése. Az egyházi rendezvényeket minden ok nélkül zaklatták és betiltották. Így ment ez legalább két évtizedig.

A Szentszék romániai politikája

A Szentszék is elkövetett az erdélyi magyarság ellen egy stratégiai hibát. Tudván azt, hogy a kisebbségbe került katolikusok egyházi kérdéseit csak a Vatikánnal egyetértésben lehet méltányosan megoldani, már 1920-ban megkezdődtek a tárgyalások Románia és a Szentszék között, de az egyezmény ratifikálására csak 1927-ben került sor, az előírások pedig csak 1930-ban, tehát pontosan tíz évnyi huzavona után léptek érvénybe. Nos, a Szentszék abban a hiú reményben, hogy a román ortodoxok talán tömegebben áttérnek a katolikus hitre, engedményeket tett a román kormánynak. A konkordátum a kilencszáz éves erdélyi püspökséget és egyházmegyét 241 plébániával a bukaresti egyházmegye fennhatósága alá rendelte, noha az csak 24 plébániával rendelkezett. A nagyváradi püspökséget beolvastották a szatmáriba, az elszakított csanádi, de temesvári székhelyű püspökség és a mold-

vai egyházmegye szintén erre a sorsra jutott: Bukarest fennhatósága alá került. Onnan sokkal könnyebben beavatkozhatott a kormány az erdélyi magyarok és a moldvai csángók hitéletébe. A legnagyobb veszteség azonban az volt, hogy a húszas évek földbirtokreformja során az egyház elvesztette vagyonának 95 százalékát. Az elvesztett birtokokat túlnyomórészt a román ortodox egyház kapta meg, így, miközben a magyar egyházak anyagi helyzete alapjaiban rendült meg Erdélyben, a román egyház módfelett kedvező helyzetbe került.

**Márton Áron
a háború alatt**

Mindezeket szem előtt kell tartanunk ahhoz, hogy lássuk milyen körülmények között vette át főpásztori hivatását Márton Áron, s milyen titáni munkát kellett végezni ebben a nehéz és zűrzavaros helyzetben. Már a háború alatt példát mutatott emberi-erkölcsi nagyságával. Fellépett a fajüldözés ellen, meghirdette az erdélyi népek testvériségét és egymásraultaltságát, felemelte szavát a jogsértések ellen.

Az 1945-ös húsvéti szózatában tiltakozott a méltánytalanságok ellen, levelet írt Groza Péter miniszterelnökhöz, s mivel ez válasz nélkül maradt, 1946. január 28-án újabb terjedelmes levéllel kereste meg a miniszterelnököt. Fölsorolta a magyarság sérelmeit, az önkényes internálásokat, a Mániu-gárdisták portyázásait és kegyetlenkedéseit, aztán megállapította: „Az általános gyűlölködés közepette megértő hangon csak Nagyméltóságod szólott. De még Nagyméltóságod kormányának sem sikerült a magyarság bizalmatlanságát eloszlatni... Népünk szívesen ajándékozza meg bizalmával azt, aki jószándékkal közeledik hozzá, de igen bőséges tapasztalatokkal rendelkezik ahhoz, hogy a szavak és a tettek, az ígéretek és az intézkedések, a törvény és a végrehajtás között az ellentmondást észrevegye. A román közvélemény ellenállása és a végrehajtó közegek szabotálása kétségtelenül sokban gátolja a kormányt jószándékú terveinek végrehajtásában...”

**A püspök elleni
rágalomhadjárat**

Válasz helyett hajsza indult a püspök ellen. Persze nem Groza részéről. Ő kijelentette: nem nyúl a magyarokhoz. A romániai magyaroknak megvan a maguk demokratikus szervezete, a Magyar Népi Szövetség. „Seperjen az a maga portája előtt, de seperjen”. Így tehát a „piszkos munkát” a MNSZ-nek osztották ki. Rágalmazó cikkek egész sora jelent meg, főleg a Romániai Magyar Szóban. Az MNSZ-t a kormány a magyarság egyetlen hivatalos szerveként tekintette, s tőle várta el, hogy a „soviniszta, revizionista szellemű” magyar vezetőket, mindenekelőtt Márton Áront „szigetelje el a tömegektől”, sőt ha lehet, távolítsa el. A magyar Népi Szövetség pedig „a magyarság nevében hűségesküt tett. 1945 novemberében a Marosvásárhelyen tartott úgynevezett Százak Gyűlésén kijelentették, hogy Erdélynek Romániához kell tartoznia. A várható felháborodás miatt persze diszkrétebben fogalmaztak: „Tudatában vagyunk annak — írja a határozat —, hogy az erdélyi nemzetiségi kérdés nem határkérdés, hanem a demokrácia megerősödésének, a nemzeti jogegyenlőség megvalósításának, a hatá-

**A püspök a
marosvásárhelyi
határozat ellen**

rok feloldásának kérdése... Nem helyeselhető semmiféle olyan törekvés — akár magyar, akár román részről —, amely a bécsi döntéshez hasonló módszerrel a nemzetközi reakció szolgálatában Erdélyből újra háborús tűzfészket teremtené”. Egy évvel később ezt a nyilatkozatot használta fel a román kormány külügyminisztere a párizsi értekezleten, kijelentve, hogy „az erdélyi magyarság többsége már kinyilvánította a Romániához való tartozásának óháját”.

Erdélyben persze igyekeztek titokban tartani a marosvásárhelyi határozatot, amelynek híre Márton Áronhoz is eljutott, s azonnal cselekedett is ellene. Összehívta az erdélyi magyarság legismertebb vezetőit, természetesen nem a kommunista szellemű MNSZ-eseket, hanem Vásárhelyi János református püspököt, Szász Pált, az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület elnökét, Korparich Edét, a Hangya Szövetkezet elnökét, Lakatos Istvánt, a Hit és Gazdasági Szövetkezetek elnökét, Venczel József és Búza László egyetemi tanárokat, valamint Nagy Gézát, az Erdélyi Múzeum Egyesület elnökét, és memorandumot készítettek, amelyben úgy látják, hogy az erdélyi magyarság döntő többségét képviselő katolikus és református egyház, valamint a két szövetkezet mintegy nyolcszázezer tagja inkább szólhatna a magyarság nevében, mint az MNSZ, amely az erdélyi magyarságnak alig öt százalékát képviseli. A memorandumban tárgyilagosan, a néprajzi és statisztikai adatok alapján a lehető legigazságosabb rendezésre tettek javaslatokat a magyar-román határ kérdésében, s ezt a magyar nagyköveten keresztül eljuttatták a párizsi békekonferencia résztvevőihöz is. '46 áprilisában azonban a magyar nagykövet rossz híreket hozott: a magyar kormány nem vállalhatja az erdélyi magyarság támogatását, mivel „sem Franciaország, sem a Szovjetunió nem támogatja az Erdélyre vonatkozó magyar álláspontot”. Ekkor Márton Áron újabb nyilatkozatot készített, melyben kifejti: az erdélyi magyarságnak joga van beleszólni jövőbeni sorsa alakításába, a magyar kormány pedig nem mondhat le önkéntes felajánlással Erdélyről. Mindent el kell követni a kielégítő területi rendezés érdekében. Abban az évben Áron püspök személyesen vezette a pünkösdi csíksomlyói búcsút, s több mint száz ezer ember előtt mondta el híres-nevezetes beszédét: „Több mint huszonöt éves kisebbségi életünk alatt megtapasztaltuk a politikai és gazdasági elnyomás nyílt vagy rejtett módszereit és különböző fokozatait; folyamatos és egyre súlyosabb küzdelmekre kényszerültünk kulturális és nyelvi értékeink megvédéséért, s a politikai, gazdasági és társadalmi helyzet, mely osztályrészünk lett, komoly akadályt vetett népünk természetes szaporodása elé is. Nem vállalhatjuk többé ezt az igazságtalan, megalázó helyzetet. És kérjük, ne kényszerítsék ezt ránk azok sem, akik a sorsunk fölötti döntés jogát maguknak tartják fönn... Szabad emberhez és szabad néphez méltó életet kívánunk, mert ehhez Isten adta jogunk van”.

(Folytatjuk)